

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Пересипкін М.М., магістр, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

В Україні особливого значення набуває проблема створення сприятливого клімату для підприємництва, його цивілізований розвиток, активізація інвестиційної діяльності, захист прав і інтересів від протиправних зазіхань. Це питання є очевидним і постійним, оскільки суттєві соціально-економічні зміни, що відбуваються в українському суспільстві останніми роками істотно впливають на відповідні правовідносини. Отже, метою статті є визначення необхідності і альтернативності формування недержавної системи безпеки. Об'єктом дослідження є процес забезпечення безпеки підприємницької діяльності.

Головною діючою особою ринку в недержавному секторі економіки і стрижнем будь-якої економічної системи, побудованої не на державно-монополістичних, а на конкурентних засадах є підприємець. Підприємець виступає гарантом стабільності цивільного суспільства, гарантом економічної безпеки держави. Але необхідно зазначити, що повсякденна практика недержавних об'єктів економіки свідчить про їх підвищену порівняно з державними структурами уразливість від протиправних та інших посягань з боку різного роду кримінальних структур, а також окремих осіб. Власність тепер зобов'язує підприємців займатись діяльністю, яка раніше була виключно прерогативою спеціальних державних органів. Забезпечення безпеки приватної діяльності стає важливою необхідністю, є підґрунтям функціонування недержавних об'єктів. Отже, охорона підприємництва і забезпечення безпеки підприємницької діяльності є стрижневою проблемою, що обіймає комплекс організаційно-правових, техніко-технологічних, адміністративних, виховних, фінансових і спеціальних заходів, спрямованих на виявлення, попередження і припинення загроз і зазіхань на стабільність функціонування і розвитку підприємства. Цей процес містить у собі охорону приватної власності підприємства і фізичний захист його персоналу. При цьому до власності відносять, по-перше, основне матеріальне майно: приміщення, земельна ділянка, парк техніки, сировина й інвентар, а також допоміжне устаткування, призначене для збереження, переробки і перевезення вантажів. По-друге, сюди ж варто віднести інтелектуальну власність, що складає інформацію, яка є активом компанії про власність власника, а також знання і досвід співробітників підприємства, їхні професійні секрети і винаходи. Підприємці, які прагнуть мати власну службу безпеки, не повинні розглядати витрати на її створення, як необґрунтовано високі, оскільки життя цінується набагато вище. Нещастям вітчизняних підприємців є те, що, заробивши великі гроші, вони не хочуть усвідомлювати, що багатство неминуче переводить їх у "групу ризику". Як показує сумний досвід, наші підприємці починають здійснювати суттєві

кроки із забезпечення власної безпеки лише після того, як у них починаються неприємності.

Складовими єдиної системи забезпечення безпеки підприємництва є:

- державна система, що представлена правоохоронними органами та спецслужбами (наприклад, Державна служба охорони при Міністерстві внутрішніх справ, яка діє на засадах самофінансування за рахунок коштів, одержаних за організацію та здійснення за договором заходів особистої і майнової безпеки громадян і юридичних осіб);
- недержавна система, яка представлена приватними охоронними, охоронно-технічними підприємствами, комерційними службами безпеки, підприємства різної форми власності, інформаційними бюро, службами безпеки банків, навчальними центрами, профільними фондами, науково-дослідними структурами, профільними факультетами вищих навчальних закладів (прикладом є факультет права і безпеки підприємництва Європейського університету м. Києва).

Слід зауважити, що велику частину недержавної системи складають професіонали, колишні співробітники служби безпеки, органів внутрішніх справ, збройних сил і підрозділів спеціального призначення.

Для порівняння, в західних країнах в підприємницькому секторі головну роботу по захисту бізнесу здійснюють недержавні служби безпеки, численність яких, наприклад в США, вдвічі перевищує штат поліції. А це, в свою чергу, знижує витрати держави на утримання поліції.

Не заперечуючи необхідності і важливості функціонування державної системи безпеки, все ж таки слід наголосити на необхідності і безальтернативності формування недержавної системи безпеки. Вивчення світового досвіду дає можливість стверджувати про позитивну практику функціонування даної системи.

З позиції безпекознавчої парадигми недержавна система безпеки може розглядатися у двоякому плані. З одного боку, вона є об'єктом забезпечення безпеки з боку держави, а з іншого - суб'єктом забезпечення власної безпеки, який самостійно визначає мету, принципи та методи забезпечення безпеки згідно з чинним законодавством України. Централізація і монополізація безпеки призводить до послаблення, а у деяких випадках і анемії недержавної системи безпеки, яка має розглядатися не як конкурентна, а як резервна система безпеки. Більше того, рівень демократизації суспільства є прямо пропорційним розвитку недержавної системи безпеки.

Завданнями недержавної системи безпеки є охорона і захист законних прав і інтересів підприємницької структури та його співробітників; збір, аналіз, оцінка і прогнозування даних, що характеризують стан обстановки; вивчення партнерів, клієнтів і конкурентів; своєчасне виявлення можливих прагнень до підприємницької структури і його співробітників з боку джерел зовнішніх загроз безпеки; недопущення проникнення до підприємницької структури структур економічної розвідки, організованої злочинності й окремих осіб із протиправними намірами; протидія технічному проникненню в злочинних цілях; виявлення, попередження і припинення можливої

протиправної й іншої негативної діяльності співробітників господарюючого суб'єкта на шкоду його безпеки; захист співробітників підприємницької структури від насильницьких зазіхань; схоронність матеріальних цінностей і відомостей, що складають комерційну, банківську, іншу таємницю, що охороняється законом; добування необхідної інформації для найбільш оптимального вироблення управлінських рішень з питань стратегії і тактики економічної діяльності; фізична і технічна охорона будинків, споруджень, території і транспортних засобів; формування в засобах масової інформації, у партнерів і клієнтури сприятливої думки про підприємницьку структуру, що сприяє реалізації планів економічної діяльності; відшкодування матеріального і морального збитку, нанесеного в результаті неправомірних дій організацій і окремих осіб; контроль за ефективністю функціонування системи безпеки.

Надійність і ефективність функціонування системи оцінюється за критеріями: відсутності, або своєчасного виявлення спроб несанкціонованого проникнення до підприємницької структури у злочинних цілях; недопущення фактів витоку, розголошення відомостей, що складають комерційну й іншу таємницю, що охороняється законом, втрати важливих документів, виробів; попередження протиправних і негативних проявів з боку персоналу господарюючого суб'єкта; схоронності матеріальних цінностей, фінансів; припинення насильницьких зазіхань на життя і здоров'я співробітників; попередження надзвичайних подій. Головним же критерієм оцінки ефективності і якості системи є стабільність фінансового й економічного розвитку підприємницької структури відповідно до намічених планів і задач у різних умовах обстановки.

Системний підхід до безпеки підприємництва має бути:

- безупинним - вимога, яка не дає можливості зловмисникам обійти захист для досягнення своїх протиправних цілей;
- централізованим - у межах визначеної підприємницької структури повинна гарантуватися організаційно-функціональна самостійність процесу забезпечення безпеки;
- плановим - розробка планів дій щодо забезпечення захищеності організації всіма компонентами його структури;
- універсальним - незалежність заходів безпеки від місця їхнього можливого впливу;
- активним - захисні заходи перетворюються в життя з достатнім ступенем наполегливості;
- надійним - надійність методів, засобів і форм захисту з одночасним дублюванням засобів і заходів безпеки;
- комплексним - застосування усіх видів і форм захисту в повному обсязі.

Офіційний статус приватна охоронна діяльність в Україні набула 28 лютого 1994 р. з моменту видачі МВС України наказу № 112, яким затверджено інструкції «Про умови і правила здійснення підприємницької діяльності з надання послуг по охороні колективної і приватної власності, а

також охороні громадян, монтажу, ремонту і профілактичному обслуговуванню засобів охоронної сигналізації та контроль за їх дотриманням» та «Про порядок видачі суб'єктам підприємницької діяльності ліцензій на надання послуг по охороні колективної і приватної власності, а також охороні громадян, монтажу, ремонту і профілактичному обслуговуванню засобів охоронної сигналізації». Вони розроблені відповідно до Закону «Про підприємництво», Закону «Про ліцензування окремих видів господарської діяльності», Постанови Верховної Ради України від 25 червня 1993 р. «Про Державну програму боротьби із злочинністю», а також постанови Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1993 р. № 615 «Про вдосконалення охорони державної та інших форм власності».

З цього моменту недержавні охоронні структури здобули статус самостійного суб'єкта підприємницької діяльності з правом надання широкого кола послуг. У перелік охоронних послуг та забезпечення економічної безпеки входять: фізична охорона об'єктів і приватних осіб; забезпечення безпеки об'єктів і приватних осіб з допомогою програмно-технічних комплексів захисту; забезпечення інформаційної безпеки недержавних суб'єктів економічних відносин; інформаційно-аналітичне забезпечення підприємницького ризику і захист комерційної таємниці; консультування керівників підприємств і економічних структур з питань забезпечення комплексної безпеки; надання підприємницьким структурам гарантій у здійсненні комерційних справ і кредитоспроможності партнерів; забезпечення безпеки комерційних об'єктів міської інфраструктури; участь у забезпеченні безпеки при проведенні комерційних виставок, конгресів, симпозіумів, творчих фестивалів тощо.

Жоден чинний нормативний акт не визначає ні сили, ні засоби, ні методи, які можуть бути використані у процесі здійснення приватної охоронної діяльності. Зважаючи на сутність останньої, можна стверджувати, що вона полягає у запобіганні або припиненні правопорушення, яке посягає на охоронюване майно або охоронювану особу. А для вказаного необхідно застосовувати або владні повноваження (яких у приватного охоронця немає, оскільки ці відносини виникають у цивільно-правовому порядку), або фізичну силу. В разі ж неможливості уникнути застосування сили вона не повинна перевищувати міри, необхідної для виконання договірних умов, і має зводитись до мінімуму можливості заподіяння шкоди здоров'ю правопорушників та інших громадян.

Основними елементами системи економічної безпеки підприємства є: захист комерційної таємниці та конфіденційності інформації; комп'ютерна безпека; внутрішня безпека; безпека будинків та споруд; фізична безпека; технічна безпека; безпека зв'язку; безпека господарсько-договірної діяльності; безпека перевезень вантажів та осіб; безпека рекламних, культурних, масових заходів, ділових зустрічей та переговорів; протипожежна безпека; екологічна безпека; радіаційно-хімічна безпека; конкурентна розвідка; інформаційно-аналітична робота; експертна перевірка механізму системи забезпечення.

Система безпеки підприємництва може бути побудована на основі одного з наступних принципів. 1) Пріоритет заходів попередження. Зміст цього принципу полягає у своєчасному виявленні тенденцій та передумов, що сприяють розвитку загроз. 2) Законність. Заходи безпеки підприємства розробляються на основі та в межах діючих правових актів. 3) Комплексне застосування сил та коштів. Для забезпечення економічної безпеки використовуються всі наявні в розпорядженні підприємства ресурси та кошти. 4) Координація та взаємодія ззовні та всередині підприємства. Тобто протидія загрозам здійснюється завдяки об'єднанню зусиль усіх підрозділів та служб підприємств. 5) Компетентність. Працівники повинні вирішувати питання безпеки на професіональному рівні. 6) Економічна доцільність. Вартість фінансових витрат на забезпечення економічної безпеки підприємства не повинна перевищувати оптимального рівня, при якому губиться економічний зміст їх застосування. 7) Планова основа діяльності. Діяльність по забезпеченню безпеки повинна будуватися на основі комплексної програми забезпечення безпеки підприємства, підпрограм забезпечення безпеки по основним її видам та розроблених для їх виконання планів роботи підрозділів підприємства. 8) Системність. Цей принцип припускає врахування усіх факторів, здійснюючих вплив на безпеку підприємства.

Серед існуючих засобів забезпечення безпеки підприємства можна виокремити наступні: 1) Технічні засоби. До них відносяться охоронно-пожежні системи, відео-радіоапаратура, засоби виявлення вибухових приладів, бронежилети, огороження тощо. 2) Організаційні засоби. Створення спеціалізованих оргструктурних формувань, що забезпечують безпеку підприємства. 3) Інформаційні засоби. Передусім це друкована і відеопродукція з питань збереження конфіденційної інформації. Крім цього, важлива інформація для прийняття рішень з питань економічної безпеки зберігається на комп'ютерах. 4) Фінансові засоби. Без достатніх фінансових коштів не можливе функціонування системи економічної безпеки підприємства, питання лиш в тому, щоб використати їх ціленапрявлено та з високою віддачею. 5) Правові засоби. Підприємство повинне у своїй діяльності керуватися не лише виданими вищестоящими органами влади законами та підзаконними актами, але й розробляти власні локальні правові акти з питань забезпечення економічної безпеки підприємства. 6) Кадрові засоби. Підприємство повинне бути забезпечене кадрами, що займаються питаннями економічної безпеки. 7) Інтелектуальні засоби. Залучення до роботи кваліфікованих спеціалістів, наукових робітників, що дозволяє модернізувати систему безпеки підприємства.

Одночасне впровадження усіх цих засобів неможливе. Воно проходить в кілька етапів: I етап. Виділення фінансових коштів. II етап. Формування кадрових і організаційних засобів. III етап. Розробка системи правових засобів. IV етап. Залучення технічних, інформаційних та інтелектуальних засобів.

Переведені з статичного в динамічний стан вищевказані засоби перетворюються в методи забезпечення економічної безпеки підприємства. Відповідно можна виділити технічні (спостереження, контроль, ідентифікація), інформаційні (складання характеристик на працівників, аналітичні матеріали конфіденційного характеру тощо), фінансові (матеріальне стимулювання працівників, що мають досягнення в забезпеченні економічної безпеки підприємства), правові (судовий захист законних прав і інтересів, сприяння діям правоохоронних органів), кадрові (підбір, навчання кадрів, що забезпечують безпеку підприємства) та інтелектуальні методи (патентування, ноу-хау тощо).

У процесі побудови правової держави актуальності набуває питання надійного захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб. Саме це обумовило необхідність участі недержавних охоронних організацій у здійсненні загальнонаціональної політики забезпечення охорони власності.

При дослідженні цієї проблеми необхідно, у першу чергу, спиратися на вітчизняні можливості. Вивчаючи, узагальнюючи й випробовуючи загальносвітовий досвід, не можна забувати про наш український менталітет і помилки, допущені при проведенні соціальних та економічних реформ. У разі потреби держава повинна частково делегувати свою правоохоронну функцію недержавним суб'єктам, готовим займатися правоохоронною діяльністю.

Серед виникаючих проблем важливого значення набуває дослідження процесів щодо питань правового статусу та соціального захисту безпосередніх суб'єктів недержавної охоронної діяльності, а саме приватних охоронців; вивчення правових і організаційних основ діяльності приватних охоронних організацій; дослідження основних принципів, процесів і механізмів взаємодії недержавних охоронних підприємств з правоохоронними органами як нової економіко-правової форми попередження правопорушень, а також боротьби зі злочинністю в сучасних складних умовах ринкових відносин, які розвиваються в Україні.

Слід зазначити, що ця проблема поки не стала предметом розгорнутих наукових досліджень, особливо щодо вивчення адміністративно-правового регулювання у сфері приватної охоронної діяльності, коли сучасні уявлення стосовно ролі, місця та характеру приватної охоронної діяльності вийшли далеко за межі тих стандартів, які склалися впродовж десятиліть в умовах жорсткого адміністрування та централізації за радянських часів.